

การวิเคราะห์เนื้อหาวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

Content Analysis of Mahasarakham University's Dissertations about Local Curriculum Development by Local Wisdom Usag

วิลาวัณย์ พรพิชฌพงษ์¹

Wilawan Phornphatcharaphong¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 35 ชื่อเรื่อง โดยเครื่องมือที่ใช้คือ แบบวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 35 ชุด และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและการเขียนเชิงบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า วิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีการจัดทำนับตั้งแต่พ.ศ. 2541-2547 โดยส่วนใหญ่เป็นเอกสารในปีพ.ศ. 2547 (ร้อยละ 31.43) มีพื้นที่ในการศึกษาทั้งหมดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอยู่ในจังหวัดมหาสารคามสูงสุด (ร้อยละ 34.29) การประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ปรากฏในด้านอาหารและเครื่องดื่ม (ร้อยละ 34.29) ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลิตภัณฑ์ (ร้อยละ 88.57) กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด คือ กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี (ร้อยละ 91.43) ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระดับช่วงชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 57.14) และมีจำนวนชั่วโมงที่สอนตลอดหลักสูตรสูงสุด คือ 11-20 ชั่วโมง (ร้อยละ 40.74) สื่อการสอนที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ แผนการสอน (ร้อยละ 94.29) และประโยชน์สูงสุดในการนำไปใช้ คือ เพื่อการเรียนการสอน (ร้อยละ 71.43) ทั้งนี้ในตอนท้ายของงานวิจัยมีการนำเสนอบทคัดย่อจากวิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามจำนวน 35 ชื่อเรื่อง

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา, การวิเคราะห์เนื้อหา, หลักสูตรท้องถิ่น

Abstract

The aim of the research was synthesis of thesis and independent study in Mahasarakham University. The contents of these 35 documents were local wisdom application for curriculum development. The methodology was 35 data forms and descriptive with percentage were used. The result found that there are 35 thesis and independence study documents which related about local wisdom

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,

¹ Assistant Professor, Faculty of Informatics , Mahasarakham University. e-mail : wilawan.c@msu.ac.th

application for curriculum during 1998-2004. Most titles posted in 2004 (31.43%) The study areas were northeastern region in Thailand and mostly focus on Mahasarakham province (34.29 %) Type of local wisdom application in food and beverage categories mostly (34.29%) Productivities were output from local wisdom (88.57 %) Career and Technology education field were found mostly (91.43 %) Type of level study was primary mostly (57.14%) Most curriculums had 11-20 hours (40.74%) Media materials were curriculum plans mostly (94.29%) The benefit was application in teaching and learning mostly (71.43 %) Finally, the research presented the abstract parts of 35 thesis and independent study in applications related with local wisdom to develop curriculum.

Keywords : local wisdom, content analysis, local wisdom curriculum

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ที่ท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นสั่งสมกันมาอย่างยาวนาน โดยมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต วิถีปฏิบัติแนวทางการแก้ปัญหาที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันหลายสาขาวิชาอย่างผสมผสานกลมกลืนและสอดคล้องกับยุคสมัยเรื่อยมา เพื่อให้สมาชิกในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2545 :74) ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทวีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ประเวศ วะสี (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การส่งเสริมให้มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์ การมีบูรณาการสูง การมีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่งและการเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

การศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตไทยในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละท้องถิ่นที่มีรูปแบบเฉพาะกลุ่มตั้งแต่เรื่องเกี่ยวกับอาหารการกิน การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพอนามัย ภาษาการสื่อสาร ตลอดจนศิลปะหรือการแสดงออกทุกด้าน รวมทั้งความเชื่อต่าง ๆ แนวปฏิบัติเหล่านี้เป็นสิ่งที่สั่งสมมาจากพื้นความรู้ความสามารถของสมาชิก

ในสังคมในแต่ละยุคแต่สมัย ดังนั้นการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้พื้นความรู้ความสามารถของแต่ละท้องถิ่นในด้านต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม (วิถีไทย, 2543)

การนำความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อประโยชน์หลายประการ ประการแรกคือเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความภูมิใจ และความผูกพันกับท้องถิ่นตนเองมากขึ้น ประการที่สองคือ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ ประการที่สาม คือ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ที่กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาหลักสูตรขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและความต้องการของแต่ละสภาพท้องถิ่น และในมาตราที่ 29 ได้ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ร่วมกันส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการเพื่อพัฒนาชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

;วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2545 : 42 ; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ดังนั้น งานวิจัยเนื้อหาวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามด้านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อผลจากวิจัยจะเป็นการจัดกลุ่มเนื้อหาของเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ในค้นคว้าเนื้อหาได้ตรงตามความต้องการ (การวิเคราะห์เนื้อหา (Analysis), 2547) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาวิทยานิพนธ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เพื่องานวิจัยดังกล่าวจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่ต้องการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งนับเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์วิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 35 ชื่อเรื่อง

วิธีดำเนินการ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่จะใช้ศึกษาในการวิจัย ได้แก่ วิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 35 ชื่อเรื่อง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างจึงเป็นการศึกษาจากประชากรทั้งหมด

2. เครื่องมือและการวิเคราะห์ผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ตอนคือ 1) ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ปีที่ศึกษา พื้นที่ที่ศึกษา 2) การประยุกต์ใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ ประเภทกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้นที่ประยุกต์ใช้ จำนวนชั่วโมงของหลักสูตร สื่อการสอนที่เกิดขึ้น และการนำไปใช้ประโยชน์ และ 3) เป็นการนำเสนอบทคัดย่อวิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 35 ชื่อเรื่อง ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และประมวลข้อมูลด้วยการหำร้อยละ และการใช้วิธีเขียนเชิงบรรยาย

สรุปและอภิปรายผล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของวิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.1 ปีที่ศึกษา วิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 35 ชื่อเรื่อง มีการจัดทำนับตั้งแต่พ.ศ. 2541-2547 โดยมีการศึกษาในปีพ.ศ. 2547 มากที่สุด (ร้อยละ 31.43) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ได้กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาหลักสูตรขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและความต้องการของแต่ละสภาพท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1.2 พื้นที่ศึกษา เอกสารวิจัยทั้งหมดมีพื้นที่ศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอยู่ในจังหวัดมหาสารคามมากที่สุด (ร้อยละ 34.29) รองลงมาคือ จังหวัดร้อยเอ็ด (ร้อยละ 22.86) และจังหวัดมุกดาหาร (ร้อยละ 8.57) นับได้ว่า เป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้ในท้องถิ่นของชุมชนอีสาน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2545 :74)

ตอนที่ 2 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.1 ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น :

เอกสารวิจัยทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 5 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย ความเชื่อ พบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารและเครื่องดื่มมีการศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 34.29) รองลงมาคือ ภูมิปัญญาด้านการแต่งกาย (ร้อยละ 28.57) และ ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 22.86) เนื่องจาก ภูมิปัญญาด้านอาหารและเครื่องดื่มของชาวไทย บรรพบุรุษได้คิดและจัดรูปแบบไว้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพลมฟ้าอากาศ อีกทั้งจะมีผลดีต่อสุขภาพอนามัยด้วย นอกจากนี้ อาหารไทยหลายชนิดเป็นทั้งอาหารและยาในขณะเดียวกัน

2.2 ผลผลิตที่ได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่น :

เอกสารวิจัยทั้งหมดมีการศึกษาด้านผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์ (ร้อยละ 88.57) รองลงมาคือ บริการ โดยตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อาหาร (ปลาข้าว ซาไบหม่อน เห็ดบด กบนา) ผ้า (ผ้าจิวร ผ้าเกล็ดเต่า ผ้าฝ้าย ผ้าไหม) เครื่องใช้ (เสื้อก กพม คราดมือเสื่อ พานบายศรี) เป็นต้น

2.3 ประเภทกลุ่มสาระการเรียนรู้ :

เอกสารวิจัยทั้งหมดมีความสอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้เพียง 3 กลุ่มสาระ คือ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ศิลปะ และการงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยพบว่า มีความสอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้และการงานอาชีพและเทคโนโลยีมากที่สุด (ร้อยละ 91.43) รองลงมาคือ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ร้อยละ 5.71) และกลุ่มสาระศิลปะ นับเป็นหลักสูตรที่มุ่งการจัดการเรียนการสอนเพื่อการสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาวิกฤติของชาติ รวมทั้งเสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการทำงานอย่างสร้างสรรค์

2.4 ระดับช่วงชั้น : เอกสารวิจัยทั้งหมด

มีความสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบ โดยมีความสอดคล้องกับการศึกษาในระบบมากที่สุด คือ ระดับช่วงชั้นประถมศึกษา มากที่สุด (ร้อยละ 57.14) รองลงมาคือ ช่วงชั้นมัธยมศึกษา (ร้อยละ 14.29) ส่วนหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมกับการศึกษานอกระบบมีเพียง ร้อยละ 28.57 นับเป็นการจัดหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ เห็นคุณค่าของตนเอง มีความรู้เป็นสากล มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

2.5 จำนวนชั่วโมงที่สอนตลอด

หลักสูตร : เอกสารวิจัยทั้งหมดแสดงช่วงเวลาที่ มีการใช้งานสูงที่สุด คือ ระยะเวลา 11-20 ชั่วโมง (ร้อยละ 40.74) รองลงมาคือ ระยะเวลา 21-30 ชั่วโมง (ร้อยละ 25.93) และระยะเวลาน้อยกว่า 10 ชั่วโมง (ร้อยละ 14.81) ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้สำหรับ ช่วงชั้นประถมศึกษาเฉลี่ยวันละ 4-6 ชั่วโมง และ ช่วงชั้นมัธยมศึกษาเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง สำหรับหลักสูตรที่มีอัตราเวลา 11-20 ชั่วโมง เช่น คราดมือเสื่อ รูป ปู่ชีวกภาพ สานกระดัง เป็นต้น

2.6 สื่อการสอนที่ได้รับ :

สื่อการสอนที่ได้รับจากการพัฒนาหลักสูตรมีจำนวนมากที่สุด คือ แผนการสอน (ร้อยละ 94.29) รองลงมาคือ วัสดุทัศน และบทเรียนช่วยสอน (ร้อยละ 2.86) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรมักเป็นการปรับและเพิ่มรายละเอียด เนื้อหาและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย ทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม และจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม

2.7 การนำไปใช้ประโยชน์ :

เอกสารวิจัยทั้งหมดมีแนวทางของการนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมากที่สุด (ร้อยละ 71.43) รองลงมาคือ เพื่อประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต (ร้อยละ 14.29) ซึ่งหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่ครู

จัดให้ผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถทักษะ เจตคติ และคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พื้นฐานของคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของประเทศชาติ

ตอนที่ 3 การนำเสนอบทคัดย่อ :

จากบทคัดย่อวิทยานิพนธ์และการศึกษาอิสระของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำนวน 35 ชื่อเรื่อง โดยจุดมุ่งหมายของการวิจัยคือ เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อพัฒนาวิดิทัศน์หรือบทเรียนคอมพิวเตอร์ เครื่องมือที่ใช้ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ แบบสัมภาระณ์ หลักสูตรท้องถิ่น แผนการสอน แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินหลักสูตร แบบสังเกตการปฏิบัติ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test โดยผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก หลักสูตรมีประสิทธิภาพ และ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สาขาเกษตรกรรม

สมศักดิ์ โอบอ้อม (2546) พบว่า ปุ๋ยชีวภาพ หมายถึง การหมักเศษพืช ผลไม้ชนิดต่างๆ สัตว์ กากน้ำตาลเพื่อสกัดเอาสารเหลวเข้มข้นที่เกิดจากการย่อยสลายน้ำเลี้ยงและสิ่งต่างๆ ในเซลล์พืชและสัตว์ โดยใช้พลังจุลินทรีย์ในท้องถิ่น มีประโยชน์ต่อการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของดิน กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ ชาวชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนจำนวน 27 คน ในโรงเรียนบ้านโพธิ์สนิม หมู่ที่ 4 บ้านมะพริก หมู่ที่ 5 บ้านดู่ หมู่ที่ 6 บ้าน มะพริก และหมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งมน อำเภอ

คำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

จักรพรรดิ อาจศิริ (2545) พบว่า ชาวบ้านหมอน หมายถึง ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากใบหมอนประเภทเครื่องดื่มประเภทชา ใช้ชงน้ำร้อนดื่ม กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น มีจำนวน 20 คน ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนในระบบการศึกษา 12 คน และกลุ่มผู้เรียนนอกระบบการศึกษา 8 คน ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 โรงเรียนบ้านดอนแดงน้ำเกลี้ยง อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

บรรจงศักดิ์ อุปพงษ์ (2547) พบว่า เห็ดอบ หมายถึง เห็ดที่เกิดจากไม้ชนิดหนึ่ง มีสีน้ำตาลอมเทา ชาวบ้านอาจเรียกว่า เห็ดขอม หรือเห็ดกระด้างที่นำมาประกอบเป็นอาหารรับประทานได้ มีลักษณะคล้ายกับเห็ดต่างๆ ไป กลุ่มตัวอย่าง ใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ ประชาชน บ้านโนนสูง ตำบลโนนสูงอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 15 คน

พิเชษฐ พัฒนโชติ (2547) พบว่า กบนา หมายถึง กบที่มีขนาดกลาง ตัวโตเต็มที่มีความยาวประมาณ 4 นิ้วหนักประมาณ 6 ตัวต่อกิโลกรัม ผิวมีสีน้ำตาลปนดำ สามารถเลี้ยงได้ตลอดปี ไข่กบ 1 รุ่ง สามารถจับลูกกบและทยอยเลี้ยงให้เกิดผลผลิตได้ต่อเนื่อง กบนาจะมีน้ำหนักรวมมากจึงเป็นที่ต้องการของตลาด กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 50 คน ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 10 ครู ครูผู้สอนจำนวน 5 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 จำนวน 35 คน

กาญจนวรรณ คำสอนทา (2543) พบว่า ปลาไร่หมายถึง ปลาหมักด้วยเกลือ ข้าวคั่วหรือรำ เพื่อถนอมอาหารไว้บริโภคนานๆ เป็นอาหารบริโภคโดยตรงและเป็นเครื่องปรุงรส กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนท่าตูมดอนเรืออำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 29 คน

สงกรานต์จำปาบุรี (2544) พบว่า ไข่เค็ม หมายถึง ไข่เป็ดที่นำมาถนอมอาหารวิธีหนึ่ง โดย

การดองแห้งหรือดองเปียก ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การนำดินจอมปลวกหรือดินเหนียว หรือขี้เถ้า เกลือสินเธาว์ และน้ำมาคลุกเคล้ากันในอัตราส่วนที่กำหนด แล้วนำมาหุ้มไข่ คลุกด้วยแอลเบเผา พักไว้ในเวลาที่กำหนด กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาล

เชกา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดหนองคาย จำนวน 25 คน

วรพล แก้วจรัส (2547) พบว่า หมี่ตะกุด หมายถึง หมี่ที่ผลิตในตำบลตะกุด อำเภอบึงขังชัย จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างใช้วิถีทัศน์หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านไผ่สีสุก อำเภอบึงขังชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 21 คน

สำเนียง วรรณศรี (2545) พบว่า เห็ดนางฟ้า หมายถึง พืชชั้นต่ำพวกเห็ดรา (Fungi) มีดอกเห็ดกว้าง 4.9 ซม. ผิวดอกเรียบสีขาวหรือสีเทาปนน้ำตาลอ่อน ใช้ดอกเห็ดเป็นครีบสีขาวเรียงตัวกันหนาแน่น ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ดนางฟ้าในงานวิจัยนี้ได้แก่ แหนมเห็ดนางฟ้า (การนำเห็ดมาฉีกฝอยนึ่งสุก หมักด้วยเกลือ ข้าวเหนียวสุก กระเทียมหมักให้เปรี้ยว) น้ำพริกเผาเห็ดนางฟ้า (การนำเห็ดมาบดให้ละเอียด นำมาเคี่ยวกับหอมแดงหั่น กระเทียมหั่น และพริกป่นที่ทอดเหลือง ตั้งไฟปานกลาง) เห็ดสวรรค์ (การฉีกเห็ดเป็นชิ้นยาว ตากแห้งและนำมาทอดผัดรวมกับกระเทียมเจียว น้ำตาลปีบ พริกไทย และซอส) ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า (การนำเห็ดมาผสมกับ แป้งมัน กระเทียม งาขาว พริกไทยป่น น้ำตาลทราย เกลือป่นเป็นท่อนหนึ่งให้สุก แล้วนำมาผึ่งจนแห้ง หั่นเป็นแผ่นบางนำไปตากแดดและทอด) กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 โรงเรียนชุมชนบ้านผำ อำเภอมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 22 คน

สุรพร บำรุง (2544) พบว่า ปลาส้ม หมายถึง ปลาหมักด้วยเกลือ ข้าวสุก พริกไทย กระเทียม ในงานวิจัยนี้หมายถึง การนำปลาตะเพียนขาวที่ยังสดมาล้างทำความสะอาด ขอดเกล็ดออกให้หมด

ผ่าท้องล้างเอาไส้และอวัยวะต่างๆ ภายในท้องปลาออกให้หมด แล้วล้างให้สะอาดอีกครั้ง จากนั้นนำปลาที่เตรียมไว้มาบั้งให้ห่างกันครึ่งซม. แล้วนำเกลือ ข้าวเหนียวสุก กระเทียม มาผสมคลุกเคล้ากับปลาให้ทั่วถึง หมักทิ้งไว้อย่างน้อย 8 ชั่วโมง กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแคน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 22 คน

สุวานี วรศักดิ์ (2543) พบว่า ถั่วเหลือง หมายถึง พืชกึ่งเขตร้อนมีฝักยาวประมาณ 2 นิ้ว มีเมล็ดขนาดถั่วลันเตา มีสีเหลืองนวลจนถึงสีเหลืองทอง อาหารจากถั่วเหลือง หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากถั่วเหลือง ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ นมถั่วเหลือง (น้ำเต้าหู้ที่ได้จากการโม่ถั่วเหลืองเป็นของเหลวนำไปต้มให้สุก เติมน้ำตาล) เต้าหู้แข็ง (การเอาถั่วเหลืองที่โม่หรือบดให้ละเอียดเป็นแป้งแล้วทำเป็นแผ่นๆ) กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านวังสะพุง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเลย จำนวน 20 คน

3.2 สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

อาวิรุทธิ์ สีดา (2547) พบว่า ผลิตภัณฑ์จากเครื่องเงิน หมายถึง การนำโลหะเงินมาหลอมผ่านโดยกระบวนการผลิตและตกแต่งลวดลาย และประกอบเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ต่างหู กำไลข้อมือ พวงกุญแจ กระดุมเสื้อ จี้สร้อยคอ เข็มขัด แหวน กำไลข้อเท้า เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสินรินทรวิทยา กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 32 คน

อภิชัย หล้าสุดตา (2543) พบว่า สุ่ม หมายถึง เครื่องจักสานชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นจากไม้ไผ่สานขึ้นรูปด้วยลายขัด มีลักษณะโค้งขึ้นเป็นรูปครึ่งวงกลมมีส่วนประกอบ 4 ส่วน คือ ส่วนจอม ส่วนไหล่ ส่วนตัวสุ่มและตีนสุ่ม ใช้เป็นเครื่องมือในการขึงไถ่หรือเปิดให้อยู่ในบริเวณที่ต้องการ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 40 คน โรงเรียนบ้าน

ใส่จ้อ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามได้แก่
1) ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ 5 คน
2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี 30 คน 3) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี 5 คน

อนุชิต แสหนทวีสุข (2544) พบว่า กะลามะพร้าว หมายถึง ส่วนแข็งที่หุ้มเนื้อมะพร้าว ซึ่งผ่าครึ่งซีกที่รู้เรียกว่า กะลาตัวผู้ เพราะเป็นส่วนบนของลูกมะพร้าว ซีกต้นเรียกว่า กะลาตัวเมีย ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวในงานวิจัยนี้หมายถึง การนำกะลามะพร้าวมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์ด้วยการทำเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ เช่น กระบวย ทัพพี ชันน้ำ ทัพพีตักอาหาร กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองผือ อำเภอยางตลาด จังหวัดอุดรราชธานี จำนวน 30 คน

สุดา อุณยะนาม (2546) พบว่า ผักตบชวา หมายถึง พืชที่อยู่บนผิวน้ำ จัดเป็นประเภทลอยน้ำ ลักษณะทรงต้นประกอบด้วยกลุ่มของใบเรียงกันเป็นกระจุก ในต้นหนึ่งจะมีใบตั้งแต่สองใบขึ้นไป หลังจากที่เกิดผักตบชวาบานได้ 48 ชั่วโมง ถ้าไม่มีแมลงมาช่วยผสมเกสร จะเกิดการผสมตัวเอง หลังจากนั้น 3 สัปดาห์จะมีเมล็ดเล็กๆ สีดำเมื่อแตกออกจะมีเมล็ดหลุดลงสู่ท้องน้ำในเนื้อที่ 1 ไร่จะมีเมล็ดได้พื้นน้ำถึง 18 ล้านเม็ด และรักษาความงอกได้นานถึง 15 ปี จึงเป็นพืชที่มักก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ แก่วงการที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ เช่น การชลประทาน การไฟฟ้า การประมง การกสิกรรม การสาธารณสุข ผลิตภัณฑ์ผักตบชวาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ เครื่องใช้ที่ทำจากผักตบชวา เช่น ตะกร้า ที่รองแก้ว เข็มขัด แจกัน กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านยางใต้ กิ่งอำเภอยางตลาด จังหวัดร้อยเอ็ด

ยุทธนา อุทโร (2541) พบว่า กระดืบข้าว หมายถึง เครื่องจักสานไม้ไผ่ สำหรับบรรจุข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 53 คน คือ 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปี

ที่ 6 จำนวน 20 คนโรงเรียนบ้านคำไหล อำเภอนิคมน้ำร่อย จังหวัดมุกดาหาร 2) กลุ่มผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพจำนวน 33 คน

วิทยา แสงงาม (2541) พบว่า มวย หมายถึง ภาชนะสำหรับนั่งข้าวเหนียวของชาวอีสาน มีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอก สานด้วยไม้ไผ่ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มโรงเรียนเสื่อโกก อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 8 คน

สมภพ สุดแสง (2547) พบว่า กระดั่ง หมายถึง เครื่องจักสานไม้ไผ่รูปกลมแบน มีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนตัวและส่วนขอบปาก ส่วนตัวสานให้เส้นตอกชิดกันจนมีลักษณะเป็นแผ่นทึบ ส่วนขอบปากทำด้วยไม้ไผ่เหลาแบนคัตเป็นวงโค้งสองอันสำหรับประกบปลายแผ่นสานที่ถูกดัดโค้งขึ้นมาทั้งด้านนอกและด้านใน โดยให้ขอบปากทั้งสองด้านขนานกันไปแล้วจึงมัดขอบด้วยหวายหรือเชือกพร้อมกัน หลังจากนั้นใส่ไม้มอบปากริมบนสุดกึ่งกลางระหว่างขอบปากทั้งสองด้าน ไม้มอบปากทำด้วยไม้ไผ่เหลาเป็นตอกกลมสองเส้นถักพันกันเพื่อเป็นการเก็บปิดเส้นตอกของแผ่นสานจากขอบปาก กระดั่งใช้ประโยชน์สำหรับเลี้ยงหนอนผีเสื้อที่กินใบหม่อนเป็นอาหารเพื่อรอให้โตเต็มที่ก่อนที่จะย้ายไปใส่ภาชนะอย่างอื่น กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนป่าซางโนนลาน อำเภอกมลาไสย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 23 คน

ณัฐพงษ์ พานิชศิริ (2547) พบว่า จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มสำหรับพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเป็นช่องๆ เหมือนผืนนาของชาวมอญในสมัยพุทธกาล กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ ประชาชน บ้านหนองหนอง ตำบลอีง่อง อำเภोजตุรพัตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 15 คน

เทพี ภูมิฐาน (2545) พบว่า ผ้าเกล็ดเต่า หมายถึง ผ้าฝ้ายพื้นเมือง มีลักษณะเป็นภาพ

สามมิติลายขีดสลับหว่างกับลายคั่นกันตลอดผืนผ้า กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก คือ ประชาชน บ้านโนนแหลมทอง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 10 คน

ปาริชาติ พลสาร (2547) พบว่า ผ้าฝ้าย หมายถึง ผ้าที่ทอจากเส้นใยฝ้ายธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่สำรวจความต้องการหลักสูตร จำนวน 30 คนในตำบลหนองสูงใต้ จังหวัดมุกดาหาร คือ ผู้บริหารโรงเรียน 5 คน ครูผู้สอนกลุ่มกรงานและพื้นฐานอาชีพ 5 คน ผู้นำชุมชน 5 คน ภูมิปัญญาชาวบ้าน 5 คน และชาวบ้านทั่วไป 10 คน 2) กลุ่มที่ทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 18-45 ปี

พรประภา พรรณา (2544) พบว่า ผ้าไหม หมายถึง ผ้าที่ผลิตจากเส้นใยของตัวไหมมาทอเป็นลวดลาย ในการวิจัยนี้ผ้าไหม หมายถึง ผ้าสไบไหม ลายสายฝน 2 ตะกอก กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก จำนวน 66 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนาสาม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 30 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสวาย จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 33 คน

เยาวลักษณ์ ดวงราช (2546) พบว่า ผ้าขาวม้า หมายถึง ผ้าสารพัดประโยชน์ ผู้ชายใช้ห่มเตี่ยว คาดเอว พันรอบศีรษะ พาดไหล่ ใช้เป็นผ้าเช็ดตัว ผูกอู่ให้ลูกนอน นิยมทอด้วยผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าเทโร ทอเป็นตาสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดตั้งแต่ 1.5 นิ้ว ถึง 3 นิ้ว ขนาดกว้างของผ้าประมาณ 1.5-2 ฟุต ยาว 2-2.5 เมตร แต่เดิมจะใช้เฉพาะสีขาว ดำเท่านั้น เหลือตรงเชิง ผ้าทั้งสองด้านไว้ข้างละ 1 ฟุตทอเป็นริ้วยาวสี่เหลี่ยมจัตุรัส กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ให้ข้อมูลความต้องการหลักสูตร จำนวน 26 คน คือ ผู้ปกครองนักเรียน 8 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 คน และศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอกุดรัง 3 คน 2) กลุ่มทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 16 คน คือ วิทยากร 5 คน ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน นักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี 8 คน โรงเรียนบ้านบ่อแก กิ่งอำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

เกียรติศักดิ์ แสงอินทร์ (2547) พบว่า พืม หมายถึง เครื่องมือสำหรับทอผ้า มีฟันเป็นซี่ๆ คล้ายฟันหวี ใช้สำหรับจับเส้นด้ายยืนเพื่อให้อยู่ห่างกัน และใช้การกระทบเส้นด้ายพุ่งให้ขัดกับเส้นยืนให้อัดแน่นเป็นผืนผ้า กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก คือ ประชาชน บ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 10 คน

สฤณี สุทธิยา (2545) พบว่า หมวกตาล หมายถึง เครื่องจักสานชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นจากไม้ไผ่สานขึ้นรูปด้วยลายตามะกอก มีลักษณะเหมือนงอบของภาคกลาง ใช้ใบตาลติดตกแต่งลวดลายสวยงาม ใช้เป็นเครื่องสวมศีรษะป้องกันแดดฝน กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านไถนา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน

ครรชิตพล ประทุมเวียง (2543) พบว่า คราดมือเสือ หมายถึง เครื่องจักสานไม้ไผ่ แบ่งส่วนประกอบออกได้ 2 ส่วน คือ ส่วนด้ามและส่วนตัวกวาด เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำความสะดวกมักใช้กวาดขยะแห่งที่มีขนาดใหญ่ เช่น ไร่ไม้แห้ง ขยะแห้ง กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมิตรภาพ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน

ชัญญา สุขสุสติ (2546) พบว่า กก หมายถึง พืชใบเลี้ยงเดี่ยวในตระกูล Cyperaceae ที่พบได้ทั่วไปตามทุ่งลุ่ม ชื้นแฉะ หนอง บึง หรือดินเลนตามชายทะเล ส่วนที่ทอเสื่อคือ ใบกกที่อยู่ติดกับปลายกาบหุ้มใบซึ่งห่อหุ้มส่วนของลำต้นอยู่ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรทอถัก ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านน้ำจั้นน้อย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 20 คน

ประชา สมศรี (2545) พบว่า อิฐมอญ หมายถึง วัสดุที่ทำจากดินเหนียว โดยการนำมาหมักและนวด ขึ้นแบบเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า แล้วผ่านการเผาจนเป็นสีแดง สามารถนำไปใช้เป็น

วัสดุในการก่อสร้างได้ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเชียงยืนวิทยา จังหวัดนครพนม จำนวน 50 คน โดยแบ่งเป็น 1) กลุ่มที่ผู้วิจัยทดลองสอนโดยใช้แผนการสอนที่พัฒนาขึ้น จำนวน 25 คน 2) กลุ่มที่ครูในห้องเรียนทดลองสอนโดยใช้แผนการสอนที่ปรับปรุงแล้ว จำนวน 25 คน

มงคล แก้วพะเนาว์ (2545) พบว่า เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หม้อและเตาประกอบ การหุงต้ม ที่ทำด้วยดินโดยใช้ศิลปะในการประดิษฐ์ วัตถุให้เป็นรูปทรง มีลักษณะและขนาดต่างๆ เมื่อทำเป็นรูปร่างแล้วจะเผาเพื่อทำให้วัตถุนั้นแข็งแกร่ง ทรงตัวอยู่ได้ กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น มีจำนวน 52 คน คือ ผู้ปกครองนักเรียน 10 คน ครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 12 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 15 คน และชาวบ้านเม็กคำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 15 คน

3.3 สาขาการแพทย์แผนไทย

จำริญ หลวงอินทร์ (2546) พบว่า การนวดแผนไทย หมายถึง การใช้มือหรือนิ้วมือกดคลึง บีบ ดึง บิด คัด และการใช้สันมือสับบริเวณต่างๆ ของร่างกาย เพื่อช่วยให้กล้ามเนื้อคลายตัว ให้เลือดถูกขับออกจากหลอดเลือดที่บริเวณนั้น ทำให้ระบบไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น ช่วยคลายเครียด คลายอาการปวดเมื่อย ได้แก่ นวดแก้ปวดศีรษะ คอ ไหล่ แขน ขา และหลัง กลุ่มตัวอย่างพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีจำนวน 75 คน คือ 1) กลุ่มให้ข้อมูลจำนวน 40 คนจากชุมชนบ้านกุโนนเมือง ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน 10 คน ครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 5 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 25 คน 2) กลุ่มที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 10 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนบ้านกุโนนเมือง 3) กลุ่มที่เรียนจำนวน 25 คน ได้แก่ ผู้สนใจจากตำบลกุสันดรรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม 10 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน

ชุมชนบ้านกุโนนเมือง จำนวน 15 คน

3.4 สาขาศิลปกรรม

มยุรฉัตร ธรรมวิเศษ (2547) พบว่า การฟ้อนผ้ากบับ หมายถึง การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่นำเอารูปแบบ วิธีการขั้นตอนในการทอผ้ากบับ ซึ่งเป็นผ้าทอมือขึ้นเป็นลายกบับของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเริ่มตั้งแต่ การเก็บใบหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม เก็บสาย การทอผ้า จนถึงการแสดงผลผลิตที่เป็นผืนผ้าสำเร็จรูป มาเรียบเรียงเป็นทำรำให้สอดคล้องกับจังหวะ ทำนอง ลายเพลง โดยอาศัยหลักการทางนาฏศิลป์ โดยใช้ประกอบลายเพลงพื้นบ้านอีสานทำรำที่ผู้วิจัยประดิษฐ์ขึ้น กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 24 คน

3.5 สาขาการจัดการ

กิตติชัย สมบัติดี (2547) พบว่า ผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน หมายถึง ผู้มีวิสัยทัศน์ รู้จักตนเอง สังคม และเป็นผู้ที่มีคุณธรรม สามารถนำชุมชนให้รับการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยบุคคลดังนี้ ผู้นำด้านเกษตรผสมผสาน ผู้นำด้านการบริหารจัดการการบัญชีการเงิน ผู้นำด้านกระบวนการ ผู้นำด้านขยายพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ผู้นำด้านปลูกจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน กลุ่มตัวอย่างพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ช่วยวิจัย คือ ผู้นำศูนย์อินแปลง และผู้มีความรู้ในกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์จำนวน 6 คน 2) กลุ่มทดลองใช้หลักสูตรครั้งที่ 1 คือ ประชาชนจำนวน 10 คน 3) กลุ่มที่ทดลองใช้หลักสูตรครั้งที่ 2 คือ ประชาชน จำนวน 20 คน

3.6 สาขาศาสนาและประเพณี

มานพ ขุราษี (2547) พบว่า บุญผะเหวด หมายถึง การทำบุญและฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติ มีจำนวน 13 กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดรผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ด้วยการให้ทาน หรือ

ทานบารมีในชาติสุดท้ายก่อนที่จะมาเสวยชาติ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุญผะเหวดเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน นิยมทำกันทุกหมู่บ้านด้วยความเชื่อที่ว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียว อาณิสสจะตกลงบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นยุคแห่งความสุขความสมบูรณ์ตามพุทธคติที่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นในงานวิจัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุญผะเหวด ซึ่งเป็นงานประเพณีของจังหวัดร้อยเอ็ด งานนี้จัดเป็นประจำทุกปี โดยจัดขึ้นครั้งแรกในวันที่ 1-2 มีนาคม 2534 ต่อมากำหนดจัดงานเป็น 3 วันซึ่งตรงกับวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์แรกของมีนาคมของทุกปี กลุ่มตัวอย่างใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านพลับพลา จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 23 คน

ปริชญ์ เรื่องจันทร์ (2545) พบว่า รูป หมายถึง วัสดุที่แปรรูปมาจากขี้เลื่อย ยางบง และจันทร์ขาว ใช้สำหรับเป็นเครื่องสักการะกราบไหว้บูชาพระรัตนตรัยและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเก่าน้อย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 17 คน

พุลศรี ศรีสมบูรณ์ (2545) พบว่า พานบายศรี หมายถึง เครื่องเชิญขวัญ ทำด้วยกระถางใบตองเป็นชั้นๆ มีขนาดใหญ่เล็ก สอบขึ้นไปตาม

ลำดับ เช่น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น ใช้เป็นสื่ออย่างหนึ่งในพิธีบายศรีสู่ขวัญสำหรับคนไทยโดยเฉพาะภาคอีสาน กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน โรงเรียนบ้านชุมชนบางทรายใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดมุกดาหาร

อหันท แสงชาติ (2544) พบว่า ดอกไม้จันทร์ หมายถึง ดอกไม้ประดิษฐ์ที่ทำมาจากเนื้อไม้จันทร์เป็นต้นที่ใส่เป็นแถบบาง แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้หรือช่อขนาดเล็กใช้ในงานศพ แต่ในงานวิจัยนี้หมายถึง ช่อดอกไม้จันทร์ที่ประดิษฐ์จากเศษวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ กระดาษแผ่นเรียบ กระดาษโมก และกระดาษปรู๊ฟ เพื่อใช้ในการขอขมาศพ และเพื่อเผาหลอกก่อนการทำพิธีเผาจริง กลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลศรีสวัสดิ์วิทยา อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 22 คน

แนวทางการทำวิจัย

ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการสร้างเครือข่ายของบุคคล องค์กร และองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การวิเคราะห์เนื้อหา (Analysis). เว็บไซต์ : <http://yala.riy.ac.th/~sirichai/4123612/unit3/cai-analysis-contents.html>
- กาญจนารวรรณ คำสอนทา. (2543). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำปลาร้า กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- กิติชัย สมบัติดี. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนของศูนย์อินแปลง บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

- เกียรติศักดิ์ แสงอินทร์. (2547). การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำฟืม. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ครุชิตพล ประทุมเวียง. (2543). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำคราดมือเสือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- จักรพรรดิ อาจศิริ. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการผลิตซาไบหมอน. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- จำเริญ หลวงอินทร์. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดแผนไทย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ชนัญญา สุขสุสดี. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการทำเสื้อกัก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ณัฐพงษ์ พานิชศิริ. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการตัดเย็บผ้าชีวร. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- เทพี ภูมิฐาน. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องผ้าเกล็ดเต่า. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- บรรจงศักดิ์ อุปพงษ์. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเพาะเห็ดบด. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ประชา สมศรี. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำอิฐมอญรายวิชาเลือกเสรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ประเวศ ะสี. (2534). "การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในโอกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา เรืองจันทร์. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การทำรูป สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ปาริชาติ พลสาร. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำผ้าฝ้าย สำหรับนักศึกษาการศึกษานอกระบบ การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- พรประภา พรรณา. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การทอผ้าไหมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- พิเศษฐ พัฒนาโชติ. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการเลี้ยงกบนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

- พูลศรี ศรีสมบุรณ์. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการทำพานบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- มงคล แก้วพะเนาว์. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำเครื่องปั้นดินเผา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- มยุรฉัตร ธรรมวิเศษ. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องพ่อนทอผ้าบ้านกาบบัว สารนาหวาดศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- มานพ ชูราษฎร์. (2547). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์หลักสูตรท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องบุญผะเหวด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ยุทธนา อุทโท. (2541). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการสานกระติบข้าวชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- เยาวลักษณ์ ดวงราช. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอผ้าขาวม้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- วรพล แก้วจรัส. (2547). การพัฒนาวิดิทัศน์หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหมีตะคุกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- วิทย์ไทย. (2543). กรุงเทพฯ : เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- วิทยา แสงงาม. (2541). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การสานมวยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2545). หลักสูตรท้องถิ่น. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สงกรานต์ จำปาบุรี. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำไข่เค็มกลุ่มแรงงาน และ พื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สมภพ สุดแสง. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการสานกระดัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สมศักดิ์ โอบอ้อม. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตปุ๋ยชีวภาพ. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สุษะดี สุทธิยา. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มแรงงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การสานหมวกตาล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.

- สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค;
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2534). คู่มือการอบรมครูแนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำเนียง วรณศรี. (2545). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ดนางฟ้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สุดา อุณยะนาม. (2546). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สุพร บำรุง. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การทำปลาส้มชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- สุวานี วรศักดิ์. (2543). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องอาหารจากถั่วเหลือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- อนันต์ แสงชาติ. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ดอกไม้จันทร์กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- อนุชิต แสนทวีสุข. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและอาชีพเรื่องการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- อภิชัย หล้าสุดา. (2543). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการ สานส้มชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- อารีรุทธิ์ สีดา. (2547). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีเรื่อง ผลิตภัณฑ์จากเครื่องเงิน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.